

Pavelčík, Jiří

Poznámky k neolitu a eneolitu východní Moravy

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1975-1976, vol. 24-25, iss. E20-21, pp. [141]-148

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108833>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIŘÍ PAVELČÍK, ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV V BRNĚ,
EXPOZITURA OPAVA

POZNÁMKY K NEOLITU A ENEOLITU VÝCHODNÍ MORAVY

Badatel, který ještě před třiceti léty vstoupil na území východně od pomyslné čáry Mikulov—Olomouc, byl překvapen materiálem, s nímž se zde setkal. Pro oblast východní Moravy neplatí vývojová schémata, obvyklá v tzv. centrální části Moravy (vlastně jihozápadní, západní a západní části střední Moravy) a v Dolním Rakousku, ani schémata platná pro západní Slovensko či Horní Slezsko. Ve svém příspěvku chci poukázat na některá specifika vývoje neolitu a eneolitu na východní Moravě a současně upozornit na problematiku, která s nimi souvisí, resp. z nich vyplývá.

První otázky se vynořují na sklonku staršího neolitu, tj. v období, kdy na Moravě vyznívá kultura s lineární (volutovou) keramikou, jejíž vývoj se zde ve svých principech neodchyloval od běžných středoevropských schémat. Po mladší lineární keramice nenastupuje na východní Moravě tzv. šárecký typ a vývoj nepokračuje k vypíchané keramice, nýbrž se zde setkáváme se železovským typem. Ten se prosazuje již ve starší fázi (spojené tři notové značky — např. Havčice), jak ji charakterizoval J. PAVÚK.¹ Další vývoj můžeme sledovat na sídlišti Veletiny-Losky a Hradčovice-Újezdy, kde klasický železovský stupeň doprovází výborně pracovaná keramika kožovitého lesku, zdobená hluboce rytými liniemi s notovými značkami, vyplňovanými smolnou pastou; na níž je nanášena červené nebo bílá inkrustace. Další vývoj není jasný. Pokud si mohu dovolit alespoň v krátkosti formulovat úkoly stojící v případě železovského typu před moravskou prehistorií, pak je to především nutnost vymezení jeho výskytu a stanovení styčné zóny s vypíchanou keramikou a dále pak otázka jeho vývoje po klasické fázi a v době tzv. zánikového horizontu.

S otázkou železovského typu souvisí na východní Moravě i otázka bukovohorské kultury. S její hrubou napodobeninou se setkáváme na železovském sídlišti ve Veletínách-Loskách. Tento nález současně staví do

¹ J. Pavúk, Chronologie der Želiezovce-Gruppe, SLA XVII, 1969 269—367.

nového světla typické zlomky bukovohorské keramiky z Kunovic, které byly uloženy v místní škole. V. HRUBÝ se o nich domníval, že byly někým přineseny ze Slovenska a darovány,² i když zápis uváděl, že pocházejí z katastru obce. Vymezení zásahu bukovohorské kultury a časového horizontu, v němž se objevuje, tvoří hlavní náplň heuristického výzkumu této kultury na Moravě.

Období mladého neolitu, reprezentované moravskou malovanou keramikou, představuje velkou neznámou ve vývoji východní Moravy. Dnešní stav poznání nám dovoluje pouze konstatování, že nositelé této kultury poměrně hustě osídlili celé území. Zda však její vývoj odpovídal poměrům zjištěným a bohatě rozpracovaným na jihozápadní Moravě, nemůžeme dnes říci. Na základě zkušeností získaných při práci s materiálem z uváděné oblasti bych se spíše přikláněl k názoru, že vývoj zde byl lokálně zabarven a že při podrobných rozborech lze očekávat řadu překvapení. Mimořádně důležitým úkolem je vypracování vnitřní relativní chronologie moravské malované keramiky na východní Moravě. První blíže datovaný celek této kultury lze zařadit na počátek staršího eneolitu nebo do období, které ho těsně předchází, tedy do časového úseku typu Herpály, resp. Csóshalom-Oborín. Reprezentuje jej zatím jen jediná jáma z Těšova-Bažantnice I. K její charakteristice mimo tenkostěnnou keramiku a poměrně bohatě vyvinutou plastickou výzdobu patří ploché talíře s vykrajovaným okrajem a důlkovanou stylizovanou výzdobou. Provází ji mladá vypichaná keramika malopolského typu (klasifikace M. ZÁPOTOCKÉ), která představuje hlavní chronologický spojovací článek, umožňující synchronizaci s uvedenými východoslovenskými kulturními celky. Dosavadní sporé nálezy nám zatím nedovolují podrobnější vymezení náplně a začlenění této zajímavé lokální skupiny.

Z období starší fáze staršího eneolitu odpovídajícího horizontu Brodzany – Nitra, neznáme zatím na sledovaném území nálezy. Mladší stupeň staršího eneolitu je v Poolšaví reprezentován souborem z Uherského Brodu-Kyčkova. Charakterizují ho dvojkónické mísy a vázy, mísy na vysoké nožce, dvojkónické mísy na nízké kuželovité nožce s plasticky zvýrazněným dnem, dvouuché „ludanické“ koflíky, šálky, tenkostěnné nádoby a džbány s rytou výzdobou jordanovského typu.³ Již tato základní charakteristika ukazuje, že před námi vystupuje zcela svébytná lokální skupina, která jako celek nemá zatím obdoby v bližším ani vzdáleném okolí. Její typické znaky nám dovolují časově ji vázat na uničovskou pozdněengelyskou skupinu, ludanický stupeň západního Slovenska a na tzv. jordanovské lokality střední Moravy. Mimo Poolšaví jsou na východní Moravě nálezy ze staršího eneolitického stupně zastoupeny jen sporadicky. Je to např. šálek typu Retz–Křepice z Mikulčic a obsah pozdněengelyské jámy z Charvát. Zda na sledované území zasáhla i kultura nálevkovitých pohárů, dosud nevíme.

Celek z Charvát představuje podle mého názoru důležitý soubor, který nám umožní synchronizaci řady kulturních skupin na rozsáhlém teritoriu

² Osobní informace.

³ J. Pavelčík, Eneolitické sídliště Uherský Brod – Kyčkov a Havřice – cihelna, StAUB II, č. 5, Praha 1974, 4–20, obr. 6–9.

střední Evropy. Nález pozůstává ze dvou vakovitých hrnců, z putny, která má protilehlé dvojchoho nahrazeno dvěma žebrovitými úchyty, z vázovité zásobnice a z amfory s plochými uchy, která mají jazykovitě vytaženo horní upnutí. Prvé dva jmenované tvary mají přesné analogie v materiálu pozdněengyelské skupiny západního Slovenska (putna je např. identická s kusem z Komárna).⁴ Zásobnice se objevuje v pozdněengyelské skupině na Uničovsku, proniká do prostředí nálevkovitých pohárů (Slatinky, mohyla IX)⁵ a její vývoj pokračuje dále i v kanelované keramice (Boleráz). Specifickým tvarem je dvojchá amfora, která však byla omylem spojována s kusy jordanovskými, od nichž se však zásadně liší. V současné době znám z území východní části střední Evropy pět kusů těchto nádob. Mimo jmenované již Charváty jsou to Otice u Opavy, Racibórz-Studzienna (Horní Slezsko),⁶ Niedźwiedz (Malopolsko)⁷ a Šebastovce, hrob č. 35.⁸ Již pouhý výčet lokalit ukazuje, že dvouuché amfory vystupují v různém kulturním prostředí. Nádooba z Otice je bez nálezových okolností, kus z Racibórze doprovází láhev s límcem a tulipánovitý pohár východního typu. Amfora z Niedźwiedza byla nalezena v jámě s mladými tvary kultury nálevkovitých pohárů (např. kalichovitá mísa zdobená vlčími zuby na vnější straně), které mají již časově blízko ke kanelované keramice I – stupni Boleráz. Hrob ze Šebastovce je pak vázán na lažňanskou skupinu.

Uvedené stručné charakteristiky jednotlivých nálezových prostředí dvouuché amfory typu Charváty jasně odkazují její dataci do nejmladšího horizontu staršího eneolitu (fáze Balaton III–Bajč–Retz–Křepice). Toto datování podporuje i návaznost na tvary Bodrogkerestúr II–Hunyadiháalom (cípovité vytažení okraje nad horním upnutím ucha), resp. na kusy z Bujanj–Hum (Ib). Mimořádná hodnota celku z Charvát podle mého názoru tkví mimo již uvedené synchronizační schopnosti i v tom, že bezpečně dokládá existenci samostatných pozdněengyelských lokalit na východní Moravě až do sklonku staršího eneolitu.

Mimo již uvedené celky lze do závěrečné fáze staršího eneolitu na východní Moravě začlenit i nejstarší, tj. I. sídelní horizont z Hlinska. Rozbor hmotné kultury svázané s uvedenou fází jasně ukázal, že obsahuje vedle prvků blízkých kultuře nálevkovitých pohárů (degenerované nálevkovité poháry, bubny) a pozdněengyelské kultuře (pokličky analogické kusům lažňanské skupiny, mísy na zvonovité nožce, vakovité a soudkovité hrnce) i prvky Retz–Křepice (v daném případě snad spíše Bajč–Retz). Spolu s nimi však vystupují i takové prvky (kanelura, šálky, vázovité zásobnice, nálevkovité hrnce atd.), které mají své pokračování v bolerázském stupni. První sídelní horizont v Hlinsku zřejmě můžeme synchronizovat se starší fází

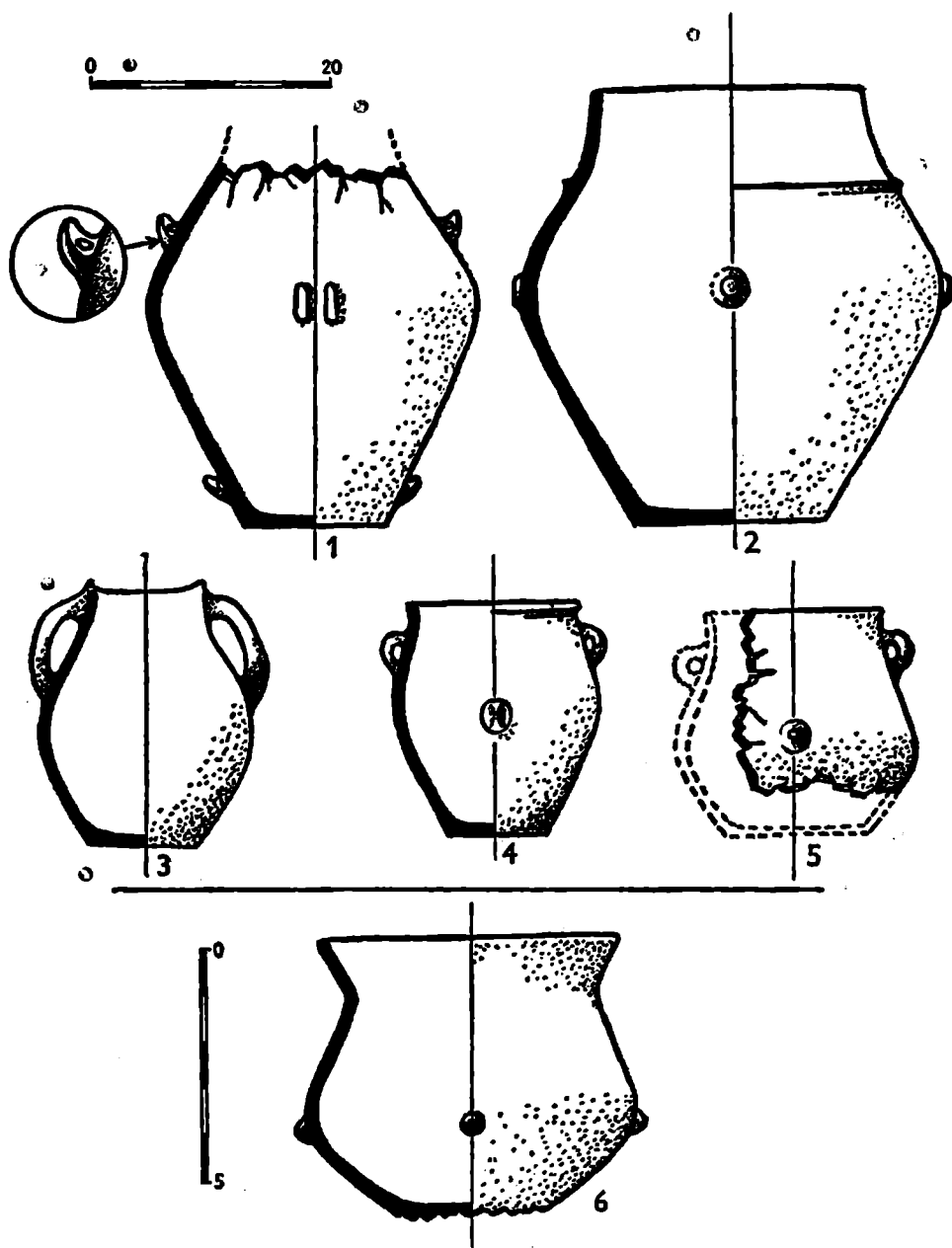
⁴ J. Pavúk–S. Šiška, Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska, SIA XIX, 1971, 319–364.

⁵ A. Gottwald, Mohyly se žárovými hroby nordickými u Slatinek, ČVMSO XXXVI, 1925, 5–15.

⁶ E. Neustupný, Contributions to the eneolithic period in Poland. L'Europe à la fin de l'âge de la pierre, Praha 1961, 441–458.

⁷ B. Burchard, Sprawozdanie z wstepnych badań archeologicznych osady kultury czas lejarowych w Niedźwiedziu, pow. Miechów, w 1965 roku. Spraw. A, 19, 1968, 37–40.

⁸ S. Šiška, Gräberfelder der Lažňany-Gruppe in der Slowakei, SIA XX, 1972, 107–175.

Obr. 1. Charvátý — hlinfk (okr. Olomouc). Obsah kulturní jámy z roku 1939.

skupiny Retz—Křepice—Bajč, tj. s obdobím charakterizovaným sedlovitými uchy, dále se starší fázi skupiny Lažniansy—Hunyadihárom, se skupinou Wyciąsko—Zlotnickou, skupinou Balaton—Lásinja III a Salcuța IV. Otázka kulturního začlenění fáze Hlinsko I je zatím otevřená. Jde totiž o smíšenou keramiku, která se výrazně odlišuje jak od pozdnělengyelských sídlišť Uničovska a Poolšaví, tak od mladé kultury nálevkovitých pohárů (Jevišovice C₂). Rovněž se zcela diametrálně odlišovala od tzv. ohrozimského typu, který měl představovat přechodnou fázi mezi Jevišovickými C₂ a C₁, tedy mezi kulturou nálevkovitých pohárů III a kanelovanou keramikou I — Boleráz. Tato odlišnost nás však nepřekvapí, neboť v případě Ohrozimi jde o materiál z dlouhodobého pohřebiště, kde hmotná kultura několika časových fází byla považována za stupeň jediný. Dosavadní byť neúplné informace o fázi Hlinsko I evokují tézi, že představuje ono období, kdy na základě symbiózy pozdnělengyelské kultury a keramiky nálevkovitých pohárů dochází ke vzniku kultury s kanelovanou keramikou. Vzhledem k tomu označují fázi Hlinsko I pracovním termínem „předbolerázský horizont“ s tím, že v něm převažuje v tomto konkrétním případě lengyelský prvek.

Osídlení ze starší fáze středního eneolitického stupně je na východní Moravě velmi slabé, v Poolšaví zatím chybí. Z Pomoraví známe jen ojedinelé nálezy. Jediný rozsáhlejší soubor pochází ze severovýchodní oblasti z Hlinska. Na základě komplexních rozborů se nám podařilo prokázat, že zdejší bolerázský stupeň má vztahy spíše k východní části Prostějovska a Olomoucka a k západnímu Slovensku, než k jihozápadní Moravě a Rakousku. Tuto okolnost lze vysvětlit (obdobně jako u prvně jmenovaných oblastí) genetickou návazností převážně na lengyelský substrát, zatímco u druhé skupiny tvořila základ mladá kultura nálevkovitých pohárů. Vnitřní výzdoba mís, tordovaná ucha, tzv. mladá antropomorfní ucha (s pupíkem na horní klenbě), černá malba, mísy s leštěným hrdlem a zdrsněným tělem, půlkulovité mísy s vnitřní výzdobou s tordovaným okrajem a okraje s vnitřním sekáním bezpečně synchronizují uvedenou fázi s bolerázsko-jevišovickým C₁ horizontem na Slovensku, na jihozápadní Moravě a v Rakousku, s kulturou Cernavoda III—Ezero—Karanovo VII, Tripolje C II—γ II—Gorodsk—Usatovo—Horodištea—Foltești I, s mladší fází lažnianské kultury a s luboňskou fází kultury nálevkovitých pohárů na Dolním Slezsku.

Další vývoj středního eneolitického stupně na východní Moravě není jednotný. Již v období tzv. přechodné fáze kanelované keramiky (KK IB — Fonyód) se projevuje rozpad na lokální skupiny, které přes značnou mezovitost materiálu můžeme vyčlenit přinejmenším dvě. Jižní, která zaujímá patrně Poolšaví a Dolnomoravský úval, je charakterizována nálezy ze Starého Města—Zadních Kruhů. Pokud je možno se opřít o tento, dnes již 80 let starý nález, pak by měla být pro popisovaný horizont typická bohatá plastická výzdoba, kanelované knoflíky se sekanými hranami uch, kalichové mísy (snad s vnitřní výzdobou), čerpáky a ucha se dvěma nevýraznými výčnělky nad okrajem.

O situaci v severní části sledovaného území nás informuje III. sídelní horizont v Hlinsku. Zde ustupují polokulovité mísy, vakovité a soudkovité hrnce, nezdobené šálky a některé typy koflíků. Vnitřní výzdoba mís se omezuje jen na žlábkování hrdla. Současně nastupuje řada nových tvarů, z nichž je nejtypičtější amforovitá zásobnice (vejčité tělo s cylindric-

kým hrdlem), bohatě zdobená plastickou a rytou výzdobou, tj. tvar, který na jihozápadní Moravě známe z Jevišovic C₁ a z Brna-Líšeň II a I. Ovšem i zde lze uvedený tvar počítat spíše k mladším keramickým typům, které se objevují nejspíše na sklonku fáze I kanelované keramiky.

Období klasické kanelované keramiky je v Dolnomoravském úvalu a v přilehlém Ždánickém lese charakterizováno nástupem typické pécelsko-bádenské varianty čerpákové faciie. Naproti tomu v Poolšaví se příklání k západokarpatské facií, zaujímající Malopolsko, Spiš a střední Povazí.

Jak ukazuje IV. sídelní horizont v Hlinsku, pokračuje na severovýchodní Moravě dále i v tomto období vývoj bolerázské fáze. Rozvíjí se zde řada osudí, zejména baňaté a amforovitě zásobnice. Vázovité zásobnice se stávají štíhlejšími a především na nich se objevuje ornament z linie zavěšených a vyplňovaných trojúhelníků. Synchronizaci s klasickou fází jižní Moravy umožňuje mimo jiné výskyt zlomků mís s příčkou.

Uvedená fakta spolu s dalšími, o nichž není možno v tomto krátkém příspěvku se zmínit (řada z nich ostatně byla publikována), jasně dokládají nutnost revize našich názorů na kulturu s kanelovanou keramikou. Podle mého názoru musíme v našich téžích dosud přetrvávající jedolitý komplex rozdělit na dva, byť blíže příbuzné celky: bolerázský a vlastní kanelovaný. Jejich vzájemná chronologická návaznost se bude lokálně lišit. Pouze v období označovaném jako KK I, resp. A (Jevišovice C₁) zaujal bolerázský komplex rozsáhlé území střední Evropy. Od fáze KK IB — Fonyód však nastává jeho postupný „ústup“ k severu, tzn. je postupně nahrazován vlastní kanelovanou kulturou, která se s ním místy dostává do kontaktu. Naproti tomu na územích, která nebyla ještě plně zasažena kanelovanou keramikou, se bolerázská skupina vyvíjí dál (již dříve jsem mladší vývojové fáze bolerázské skupiny vydělil jako tzv. bezčerpákovou facií kanelované kultury).

Na sklonku klasické (II, C) fáze kanelované kultury zasahuje Poolšaví kostolacký vliv, který se projevil několika typickými úlomky nádob (obdoby Trenčín, Ivanovce) na sídlišti v Uherském Brodu-Kyčkově. Uvedený zásah znamená nástup mladé (III, D) fáze kanelované keramiky. Jaká byla její podoba v Dolnomoravském úvalu a ve Ždánickém lese, nevíme. Poolšaví, Podřevnicko a severovýchodní Moravu (Hlinsko — horizont V) plně ovládla západokarpatská varianta, v níž se postupně projevují změny (ztráta skupin kanel, rozvoj linií a sloupků kolků), ohlašující nástup mladého eneolitu. Jak ukázal výzkum v Havřicích, zasáhla tuto fázi vlna vycházející z vučedolského prostředí (misky na plné nožce, zdobené jednoduchým šňůrovým ornamentem — typu Iža).⁹

Krátce po tomto prvním zásahu se ve výzdobě keramiky začíná uplatňovat i široký brázděný vpich a po krátkém meziobdobí (Bánov Ia — Neustupného stupeň E — objekty na žlutkové bázi), kdy ještě doznívají kanelované prvky, se plně prosazuje bošácko-bánovská skupina. Ta zaujala Poolšaví, Podřevnicko (Holešovsko) s ojedinělými ohlasy mimo sledovanou oblast (Olomoucko, Brno-Líšeň). Jaká byla situace na severovýchodní Moravě zatím nevíme. Snad zde můžeme obdobně jako ve Slezsku očekávat zásah kultury kulovitých amfor. Rovněž z Pomoraví a ze Ždánického lesa nemáme doklady osídlení.

⁹ J. Pavelčík, Eneolitická sídliště Uherský Brod-Kyčkov a Havřice — cihelna, 53 ad.

Další vývoj bošácké skupiny vede na jihovýchodní Moravě (Bánov, Miškovice)¹⁰ k degeneraci ornamentiky a postupně ke ztrátě výzdoby. Současně dochází i ke značnému zúžení počtu keramických tvarů, které se omezují především na hrncovité, džbánovité a zásobnicovité tvary. Můžeme zde pozorovat obdobnou tendenci, která vedla ke vzniku typu Kosihy-Čaka na Slovensku.

Se zánikem bošácké skupiny na východní Moravě prakticky končí i eneolitické období v této oblasti. Do současného období musíme pochopitelně zařadit ještě doklady přítomnosti lidu se šňůrovou keramikou a se zvoncovitými poháry. O nich však bude pojednáno v samostatné studii.

Závěrem této stručné statě bych chtěl ještě jednou zdůraznit, že jejím úkolem bylo upozornit na problematiku, s níž se setkáváme na východní Moravě. Vývoj této části Moravy se často podstatně liší od schémat, na něž jsme zvyklí z jihozápadní a západní části země a která jsme byli mnohdy ochotni považovat za základní vývojový model pro celé sledované území. Bohužel dosud neúplné výsledky výzkumu, který často nepřekročil heuristické stadium, mi v současné době nedovolily detailněji rozpracovat tuto problematiku a přinutily mne pouze ke krátkému nastínění problematiky.

ЗАМЕЧАНИЯ К НЕОЛИТУ И ЭНЕОЛИТУ ВОСТОЧНОЙ МОРАВИИ

Для восточной Моравии, т. е. для области на восток от воображаемой границы Микулов—Оломоуц, классическая схема моравского неолита является недействительной. Автор пытается наметить особенности развития неолита и энеолита восточной Моравии.

После линейно-ленточной керамики позднего периода встречается здесь не шарецкий тип, а железовский тип, который здесь появляется уже в своем более раннем периоде; однако его горизонт прекращения не ясен. Новые находки керамики буковогорской культуры из поселения в Велетинах—Лосках отчасти реабилитируют также фрагменты керамики буковогорской культуры древнего периода из Куновиц.

Развитие стадии моравской расписной керамики в восточной Моравии не разработано до сих пор подробно. Первый комплекс с указанием датировки (яма из села Тешов-Бажантнице I) относится к самому началу ранней стадии энеолита (хронологическая связь с типом Csöshalom—Oborin). Хронологический горизонт соответствующий типу Бродзаны—Нитра, в восточной Моравии пока не известен, тип Луданице представлен, однако, комплектом из Угерского Брода—Кичкова. Неясным пока считают влияние культуры воронковидных кубков. Важным является содержание ямы из Харват, соединяющее элементы лендельского типа поздней стадии с элементами, приближающимися уже к началу канелированной керамики. К концу ранней стадии энеолита автор относит также самый древний (I) горизонт из Глинска, который он обозначает рабочим термином „доболазский горизонт“, имея в виду, что в нем преобладает лендельский элемент позднего периода.

После стадии Болераз (2-ой горизонт в Глинске), представленной в общем немногочисленными находками, канелированная керамика в восточной Моравии стала развиваться местными группами. Комплекс канелированной керамики придется здесь

¹⁰ V. Dohnal, Příspěvky k mladému eneolitu a k počátkům doby bronzové na východní Moravě, AR XXV, 1973, 3—11.

разделить на две родственные группы: болеразскую — ориентированную на север (с более продолжительным периодом развития до т. наз. бесчерпакового варианта канелированной керамики) и ориентированную на юг (классическую канелированную). На исходе классической стадии канелированной керамики попадает в Поольшави влияние костолоцкой культуры, связанное с влиянием вучедольской культуры; оно представляет начало позднего периода канелированной керамики (бошацко-бановская группа). В северо-восточной Моравии можно ожидать в это время влияние населения с культурой шаровидных амфор.

С прекращением бошацкой группы кончается в восточной Моравии период энеолита. Находки культур со шнуровой керамикой и с колоколообразными бокалами автор собирается описать в отдельной статье.

Перевел Алеш Бранднер

BEMERKUNGEN ZUM NEOLITHIKUM UND ÄNEOLITHIKUM OSTMÄHRENS

Für das Gebiet Ostmährens, d. h. das Gebiet östlich der fiktiven Linie Mikulov bis Olomouc, gilt nicht das klassische Entwicklungsschema des mährischen Neolithikums. Der Autor versucht, die spezifische Entwicklung Ostmährens im Neolithikum und Äneolithikum zu umreißen.

Nach der jungen Linearbandkeramik tritt hier nicht der Šárka-Typus auf, sondern der Zeliezovce-Typus, der sich hier bereits in seiner älteren Phase durchsetzt; sein Untergangshorizont ist jedoch nicht klar. Neue Funde der Bükkerkeramik aus der Siedlung in Veletiny-Losky rehabilitieren teilweise auch die älteren keramischen Fragmente dieser Kultur aus Kunovice.

Die Entwicklung der mährischen bemalten Keramik ist in Ostmähren bisher nicht eingehender bearbeitet. Der erste datierbare Komplex (Grube aus Těšov-Bažantnice I) fällt erst an den Beginn des älteren Äneolithikums (chronologischer Zusammenhang mit dem Typus Csöshalom-Oborín). Der dem Typus Brodzany-Nitra entsprechende zeitliche Horizont ist in Ostmähren vorderhand nicht bekannt, der Typus Ludanice wird jedoch durch den Komplex aus Uherský Brod-Kyčkov repräsentiert. Unsicher ist hier das Eingreifen der Trichterbecherkultur. Wichtig ist der Inhalt der Grube aus Charváty (Abb. 1); er verbindet Elemente des späten Lengyels mit Elementen, die bereits dem Beginn der kannellierten Keramik nahestehen. Ans Ende des älteren Äneolithikums verlegt der Autor auch den ältesten (I.) Siedlungshorizont aus Hlinsko, den er mit der Arbeitsbezeichnung „Vorbolerázer Horizont“ versieht, dies mit dem Hinweis darauf, daß darin ein Element des späten Lengyels dominiert.

Nach der im allgemeinen wenig vertretenen Stufe Boleráz (II. Siedlungshorizont in Hlinsko) tritt in Ostmähren der Zerfall der Entwicklung der kannellierten Keramik in lokale Gruppen ein. Man wird den Komplex der kannellierten Keramik in zwei verwandte Gruppen unterteilen müssen: in die Gruppe von Boleráz mehr im Norden (mit einer längeren Entwicklung zur sog. „Schäpferlose“-Variante der kannellierten Keramik) und die mehr im Süden verbreitete (klassische kannelierte) Gruppe. Gegen Ende der klassischen Phase der kannellierten Keramik greift ins Tal der Olšava der Kostolacer Einfluß ein, der zugleich Elemente einer Beeinflussung aus dem Vučedoler Milieu enthält; dies bedeutet das Aufkommen der jungen Phase der kannellierten Keramik (Bošácko-Bánover Gruppe). In Nordostmähren kann man zu diesem Zeitpunkt das Eingreifen der Bevölkerung mit Kugelamphoren erwarten.

Mit dem Untergang der Bošácer Gruppe endet in Ostmähren das Äneolithikum. Die Funde der Kulturen mit Schnurkeramik und mit den Glockenbechern gedenkt der Autor in einer selbständigen Studie zu bearbeiten.

Übersetzt von Dr. Alfons Hubala